

Biblioterapijske kompetencije u nastavi književnosti

Lekić, Nina; Piskač, Davor; Košćec Bjelajac, Adrijana

Source / Izvornik: **Kroatologija, 2021, 12, 27 - 59**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:616810>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**



Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)



Biblioterapijske kompetencije u nastavi književnosti

**Nina Lekić¹, Davor Piskač²,
Adrijana Košćec Bjelajac³**

Ovaj je rad rezultat istraživačkoga projekta *Biblioterapijske kompetencije u nastavi književnosti* čiji je cilj utvrđivanje emocionalnoga doživljaja pri recepciji književnoga teksta kod učenika i nastavnika Hrvatskoga jezika i književnosti u osnovnim i srednjim školama.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 914 učenika iz 4 osnovne i 6 srednjih škola Središnje Hrvatske te 31 nastavnica Hrvatskoga jezika i književnosti u ispitanim osnovnim i srednjim školama. U srednjim školama istraživanje je obuhvatilo gimnazije i strukovne škole hotelijersko-turističkoga usmjerenja.

Za potrebe istraživanja, korišten je anketni upitnik tipa papir – olovka koji se sastojao od općega i stručnoga dijela. Općim su dijelom učenicima postavljena pitanja o godinama, spolu, razredu te najčešćoj ocjeni iz književnosti dok su nastavnicama postavljena pitanja o godinama rada u nastavi književnosti, o poznavanju pojma biblioterapije i njegova opisa te o učestalosti korištenja „prepoznavanja emocija“ u nastavi književnosti. Stručni je dio anketnoga upitnika bio jednak učenicima i nastavnicama, a sastojao se od četiriju polaznih književnih tekstova te po jednoga pitanja uz polazni tekst u kojem su sudionici mogli dati svoju procjenu glavne emocije u polaznom književnom tekstu.

Rezultati istraživanja pokazali su da u učeničkoj procjeni glavne emocije prevladava sličan trend, dok se nastavničke procjene razlikuju

-
- 1 Nina Lekić, mag. croat., doktorandica studija Kroatologije, Nova cesta 42, 10000 Zagreb. E-pošta: nina.lekiceva@gmail.com
 - 2 Izv. prof. dr. sc. Davor Piskač, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, Odsjek za kroatologiju, Borongajska cesta 83D, 10000 Zagreb. E-pošta: dpiskac@hrstud.hr
 - 3 Dr. sc. Adrijana Košćec Bjelajac, Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Ksaverska cesta 2, 10000 Zagreb. E-pošta: abjelajac@imi.hr

od učeničkih. Također, među učenicima stupanj slaganja ovisi o vrsti teksta. Veće je slaganja u procjeni glavne emocije na temelju lirskih tekstova, dok su manja slaganja na temelju ulomaka iz proznih djela. S druge strane, nastavničke se procjene u usporedbi s učeničkima razlikuju i ovisno o vrsti teksta.

Stoga, možemo zaključiti kako postoje temelji te potreba za primjenom biblioterapije u nastavi književnosti u svrhu poboljšanja i s ciljem razumijevanja emocija te identifikacije svojih i tuđih emocija i problema putem interpretacije književnoga teksta.

Ključne riječi: biblioterapija, emocije, emocionalni doživljaj, prepoznavanje emocija.

1. Uvod. O projektu Biblioterapijske kompetencije u nastavi književnosti

Biblioterapijske kompetencije u nastavi književnosti naziv je istraživačkoga projekta koji je proveden na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu tijekom 2017., točnije tijekom školske godine 2017./2018. Projekt je proveden pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Davora Piskača te suradnica na projektu doc. dr. sc. Adrijane Košćec Bjelajac, psihologinje konzultantice, te Nine Lekić, istraživačice. Ministarstvo odgoja i obrazovanja financiralo je projekt iz fonda popularizacije znanosti.

U okviru projekta, provedeno je istraživanje među učenicima i nastavnicima Hrvatskoga jezika i književnosti u osnovnim i srednjim školama putem anketnoga upitnika. Prije istraživanja, u ukupno deset škola provedeno je pilot istraživanje u 7. razredu u Osnovnoj školi Sokolovac te u 2. i 4. razredu u Prvoj gimnaziji Varaždin. Pilot istraživanje je u navedenim školama provedeno tijekom listopada 2017.

2. Definiranje pojmova i ciljeva

Etimologija riječi biblioterapija dolazi od grčkih riječi *biblion* 'knjiga' i *therapeia* 'ozdravljenje' (Piskač, 2018b, 25), a povijesni joj se korijeni protežu još od antičke Grčke.⁴ No, kao metoda, biblioterapija je uspostavljena tek u XX. stoljeću kada je prezbiterijanski svećenik Samuel McChord Crothers prepoznao metodu kojom će bolesnicima pomoći

4 Na vratima knjižnice u Tebi stajao je natpis „Mjesto liječenja duše“ (Piskač, 2018a, 61; Shepherd, 1976, 569; Cornett i Cornett, 1980, 11).

putem razumijevanja i interpretacije književnoga djela⁵ (Piskač, 2016, 61). Crothers je ujedno i tvorac naziva *biblioterapija*⁶ koji je u početku opisivao kao metodu „za primjenu književnosti u radu s ljudima kojima je bila potrebna duhovna ili psihološka pomoć“ (Piskač, 2016, 62). Unutar znanosti o književnosti, biblioterapija je svoje teorijsko obrazloženja pronašla 1949. doktorskom disertacijom Caroline Shrodes pod naslovom *Bibliotherapy: A Theoretical and Clinical-experimental Study* (Bruneau, Pehrsson, prema Piskač, 2016, 61) kada je ujedno nastala i prva znanstvena definicija biblioterapije (Piskač, 2018, 14). Stoga, o biblioterapiji kakvu danas poznajemo kao metodu unutar znanosti o književnosti, bibliotekarstvu, psihoterapiji i srodnim znanosti, možemo govoriti tek od sredine XX. stoljeća.

U definiranju i opisivanju biblioterapije postoje razni prijedlozi, no, kako navodi Shechtman, svim je opisima naziva zajednička poveznica „biblioterapija zahtjeva neku vrstu čitanja“ (Shechtman, 2009, 22). Primjerice, za Šimunović, biblioterapija je „svaka planirana i unaprijed pripremljena upotreba književnih djela bilo koje vrste, namijenjena poticanju emocionalnog izražaja, smanjenju emocionalne napetosti, razvijanju kreativnosti, ali i suočavanju sa stresom te tretmanu raznih poremećaja“ (Šimunović, 2001, 9). Slično tome, Shepherd i Iles opisuju biblioterapiju kao „vođeno čitanje odnosno vođeno biranje knjige koja će pomoći učeniku u raznim problemima“ (Shepherd i Iles, 1976, 569). Kao glavnu premisu svojeg rada, navode kako su „knjige dinamične i potencijalno utječu na ponašanje, navike i vještine osoba koje ih čitaju“ (*isto*). Izvedeno iz riječi *biblio* ‘knjiga’ i *terapija*, naziv bi se mogao opisati kao „upotreba knjige kao pomoći u rješavanju problema“ (Shechtman, 2009, 21). S druge strane, Baker definira biblioterapiju više kao kliničku metodu opisujući je kao „upotrebu literature i poezije u liječenju osoba s emocionalnim i mentalnim oboljenjima“ (prema Shechtman, 2009, 2). Prema Shepherd i Iles, biblioterapijom se može smatrati „proces dinamičke interakcije osobnosti čitatelja i književnog teksta što može utjecati na čitateljeve emocije i osloboditi ih za svjesnu i produktivnu upotrebu“ (Shepherd i Iles, 1955, 24; usp. Piskač, 2018b, 14).

S druge strane, Bašić navodi kako je biblioterapija širi pojam koji se u praksi „češće odnosi na institucionalnu biblioterapiju, dok se termin poetska terapija odnosi više na interaktivnu i kliničku biblioterapiju“ (Bašić, 2011, 15). Za razliku od Bašić, Piskač razlikuje kliničku i literarnu biblioterapiju, a pojam literarne biblioterapije opisuje kao sustavnu metodu „za

5 Crothers je bolesnicima najprije čitao i objašnjavao dijelove *Biblije*, a zatim i drugih književnih djela (*isto*).

6 Naziv biblioterapija prvi je puta upotrijebljen u Crothersovom članku *A Literary Clinic* objavljenom 1916. u časopisu *The Atlantic Monthly*.

praktičnu primjenu književnosti, odnosno za razumijevanje emocija unutar književnog djela“ (Piskač, 2016, 60).

Cilj biblioterapije jest da se čitatelj poistovjeti s književnim likom ili da svoje iskustvo poveže s iskustvom lika. Tako biblioterapija u čitatelja može prouzročiti „šok iznenađenja“ (Shrodes, 1955, 24) kada se čitatelj poistovjeti s likom te svoje probleme, emocije ili neko drugo iskustvo sagleda kao tuđe. Poistovjećivanjem s književnim likom na temelju pročitana čitatelj mora iskusiti određene promjene kao što su promjena mišljenja ili ponašanja (Cornett i Cornett, 1980, 9) što je zapravo glavno svojstvo biblioterapije. Takav opis daju Shepherd i Iles koji smatraju kako biblioterapija nastoji „podučiti čovjeka da razmišlja konstruktivnije i pozitivnije, ohrabriti čovjeka da slobodnije govori o svojim problemima, pomoći čovjeku da shvati svoje ponašanje i svoje stavove, pokazati kako postoji više od jednog rješenja problema, motivirati u pronalasku rješenja svojih problema, pomoći čovjeku da svoj problem sagleda u kontekstu drugoga“ (Shepherd i Iles, 1976, 570).

Kako bi se čitatelj poistovjetio s likom te doživio promjenu, mora proći kroz sve tri faze biblioterapijskoga postupka koje Caroline Shrodes definira u svojoj doktorskoj disertaciji:

1. *Identifikacija*: čitatelj suosjeća s likom te kada postane svjestan povezanosti svojega iskustva s iskustvom koje proživljava lik, u čitatelja se pojavljuje empatija.
2. *Katarza*: kada čitateljeva empatija dođe do najviše točke suosjećanja, u čitatelja se javljaju emocije koje su vjerojatno jednake kao i kod lika. Tako čitatelj sagledava svoje probleme i svoje emocije s pozicije promatrača.
3. *Uvid*: kao rezultat katarze čitatelj povezuje svoje emocije sa stanjem svojega uma. (Shrodes, prema Cornett i Cornett, 1980, 18; usp. Shrodes, 1955, 24).

Na temelju iznesenoga, a u svrhu ovoga istraživanja, biblioterapiju možemo opisati kao vođeno interaktivno čitanje kojemu je cilj identifikacije osobnih problema putem pročitana, spoznaje vlastitih emocija i emocionalnoga stanja koja može rezultirati promjenom ponašanja i stava te tako pomoći u rješavanju identificiranoga problema.

Kao takva, biblioterapija itekako može pronaći svoje mjesto u nastavi književnosti s ciljem prepoznavanja emocija u književnom tekstu te identifikacije svojih i tuđih emocija i problema putem interpretacije književnoga djela. Naime, književnost je gotovo jedini nastavni predmet koji se izravno bavi prepoznavanjem emocija u tekstu. Važno je uočiti da su kompetencije razumijevanja emocija (biblioterapijske kompetencije) vjerojatno

najvažnije kompetencije koje se književnošću mogu razviti. Naime, te kompetencije izravno djeluju na razvijanje zdravoga emocionalnoga stava prema sebi, društvu i svijetu u cjelini. Zdrav emocionalni odnos prema sebi temelj je svakoga drugoga uspješnoga humanoga odnosa.

S druge strane imamo posve jasne naznake da bi nastavu književnosti trebalo modulariti u smislu prepoznavanja emocija zbog toga što su to gotovo sve europske razvijene zemlje već učinile. Ako uspješno osvijestimo emocije koje se mogu iščitati iz teksta, direktno razvijamo sposobnost za uspješan život u mladoga čovjeka. Naime, sve što radimo, radimo zato što smo emocionalno motivirani, bili toga svjesni ili ne. No, kada smo u mogućnosti prepoznati emocije koje nam kažu radimo li nešto iz straha ili želje da u nečemu budemo uspješni i sretni, tada možemo lakše izabrati ono što je bolje za nas. Sigurno je da ćemo biti puno uspješniji u onome na što nas motivira želja za uspjehom i pozitivne emocije. Biblioterapijske kompetencije pomažu učenicima da prepoznaju u sebi upravo ta pozitivna emocionalna uporišta, a sve kroz čitanje i interpretaciju književnoga teksta.

Stoga se ovim istraživanjem nastojala ispitati emocionalna pismenost u kontekstu recepcije književnoga djela kod učenika i nastavnika Hrvatskoga jezika i književnosti u osnovnim i srednjim školama. Specifično, ispitivali smo prepoznavanje glavne emocije na temelju četiriju ponuđenih književnih tekstova.

U Hrvatskoj do sada nije provedeno nijedno empirijsko istraživanje koje se bavilo prepoznavanjem emocija na temelju književnoga djela ili biblioterapijskim kompetencijama u kontekstu nastave književnosti ili sličnim područjem čime je ovo istraživanje relevantno za primjenu biblioterapije u nastavi književnosti. Stoga smo ovim istraživanjem željeli dobiti preliminarne podatke o emocionalnoj pismenosti učenika i nastavnika kako bismo imali polaznu točku za oblikovanje programa za poboljšanje biblioterapijskih kompetencija učenika i nastavnika u budućnosti.

3. Metoda – pribor

U istraživanju se koristio anketni upitnik tipa papir-olovka koji su sudionici popunjavali anonimno i dobrovoljno. U svrhu istraživanje korištene su dvije vrste anketnoga upitnika: upitnik za učenike te upitnik za nastavnike. Anketni se upitnik sastojao od dvaju dijelova: općega dijela te takozvanoga stručnoga dijela. Opći se dio upitnika sastojao od ukupno četiriju općih pitanja za učenike te triju općih pitanja za nastavnike dok se stručni dio upitnika sastojao od četiriju polaznih književnih tekstova te po jednoga pitanja višestrukoga odabira odgovora uz tekst.

U općem dijelu anketnoga upitnika za učenike tražile su se informacije o dobi, spolu, razredu te najčešćoj ocjeni iz književnosti. Nastavnike se u općem dijelu anketnoga upitnika pitalo koliko godina rade u nastavi književnosti, je li im poznat pojam biblioterapije te ako jest, neka daju svoj opis pojma te koliko često koriste „prepoznavanja emocija“ u nastavi književnosti.

Stručni dio anketnoga upitnika bio je zajednički i učenicima i nastavnicama, a bio je vezan uz emocionalnu procjenu polaznoga književnoga teksta. U tom su dijelu anketnoga upitnika sudionicima bila ponuđena četiri polazna književna teksta te im je zadatak bio prepoznati koju glavnu emociju proživljava neki od likova, aktant ili lirski subjekt. Polazni su tekstovi sadržavali dvije lirske pjesme te dva ulomka iz proznoga djela:⁷ Dobriša Cesarić *Voćka poslije kiše*, Vjekoslav Majer *Dnevnik malog Perice* (ulomak), August Šenoa *Zlatarovo zlato* (ulomak) te Tin Ujević *Notturmo*. Uz svaki su polazni tekst bile ponuđene četiri primarne emocije te odgovori „sve od navedenih“ i „niti jednu od navedenih“.

Uz prvi polazni tekst, *Voćku poslije kiše*, postavljeno je pitanje „koju glavnu emociju proživljava voćka“, a ponuđeni su odgovori: radost, tuga, strah, ponos, niti jedna od navedenih, sve od navedenih.

Uz drugi tekst, *Dnevnik malog Perice*, postavljeno je pitanje „koju glavnu emociju proživljava Perica“, a ponuđeni su odgovori: smirenost, ljutnja, radost, ponos, niti jedna od navedenih, sve od navedenih.

Uz treći tekst, *Zlatarovo zlato*, postavljeno je pitanje „koju glavnu emociju proživljava Dora“, a ponuđeni su odgovori: zadovoljstvo, uzbuđenost, ljutnja, žalost, niti jedna od navedenih, sve od navedenih.

Uz četvrti tekst, *Notturmo*, postavljeno je pitanje „koju glavnu emociju proživljava lirski subjekt“, a ponuđeni su odgovori: usamljenost, radost, ljutnja, žalost, niti jedna od navedenih, sve od navedenih.

Polazni su književni tekstovi odabrani prema trima kriterijima: *kriteriju prepoznatljivosti*, *kriteriju realnosti* i *kriteriju razumljivosti*. U svrhu pojašnjenja prvoga kriterija (*prepoznatljivost*), birani su tekstovi koji su učenicima opće poznati iz kulture ili poznati iz nastave Hrvatskoga jezika ili kao lektirna djela, odnosno tekstovi koji su propisani *Nastavnim planom i programom za osnovnu školu*⁸ te *Nastavnim planom i programom Hrvatskog jezika za gimnazije*.⁹ Prema nastavnim planovima i programima Hrvatskoga jezika u osnovnim školama i gimnazijama, *Zlatarovo zlato*

7 Ulomak iz romana te ulomak iz pripovijetke.

8 Internetska stranica (<https://www.azoo.hr>, pristupljeno 6.2.2019.).

9 Internetska stranica (<http://dokumenti.ncvvo.hr>, pristupljeno 6.2.2019.)

Augusta Šenoa obvezna je lektira u prvom razredu srednje škole,¹⁰ također stvaralaštvo Augusta Šenoa obrađuje se i u osnovnoj školi.¹¹ *Notturmo* Tina Ujevića obrađuje se u okviru nastave književnosti u prvom razredu srednje škole, *Voćka poslije kiše* Dobriše Cesarića obrađuje se u okviru nastave književnosti u osnovnoj školi, zatim *Pjesme* Dobriše Cesarića obvezna su lektira u sedmom razredu osnovne škole te se Cesarićevo stvaralaštvo i pjesništvo ponovno obrađuje u okviru nastave književnosti u četvrtom razredu srednje škole. Pripovijetka *Dnevnik malog Perice* Vjekoslava Majera propisana je lektira u sedmom razredu osnovne škole, a za taj je razred *Nastavnim planom i programom za osnovnu školu* propisana i njezina ekranizacija, igrani film *Tko pjeva, zlo ne misli* Krešimira Golika, i to u okviru nastavnoga područja medijske kulture.

Drugi navedeni kriterij, *realnost*, odnosi se na to da se u tekstovima pojavljuju realistični likovi u realnim situacijama, odnosno u slučaju lirskih djela realni doživljaji i realne misli. Prema ovom kriteriju, birani su tekstovi s čijim se likovima učenici mogu lako poistovjetiti, suosjećati s njihovim emocijama, situacijama i iskustvima.

U svrhu pojašnjenja trećega kriterija, kriterija *razumljivosti*, birani su tekstovi koji su učenicima jasni i čitki. Nastojalo se odabrati tekstovi čiji je jezik manje-više standardan, odnosno koji nije arhaičan, koji ne koristi dijalekte ili slične nestandardne oblike, koji je sklon jednostavnom izrazu i čiji su izrazi učenicima razumljivi.

Zaključno, za kriterije odabira tekstoiva, moguće je reći kako su birani jednostavni tekstovi, opće poznati ili poznati iz nastave književnosti, odnosno lektire, tekstovi s kojima su se učenici susreli, tekstovi koji opisuju realne likove, realne situacije te realne emocije, potrebe i probleme te tekstovi koji su razumljivi, čitki i primjereni dobi ispitanika.

Emocije koje su ponuđene uz polazne tekstove,¹² ponuđene su kao *primarne* emocije ili emocije koje su učenicima poznate i lako prepoznatljive. Primarne emocije¹³, prema Turneru i Stetsu, su „emocije koje tvore jezgru ili temelj, iz kojeg se deriviraju sve ostale emocije“ (Turner i Stets, 2011, 32). Te su emocije jednostavne, one su urođene i pojavljuju se u ranom razvojnem razdoblju. Primarnim se emocijama najčešće smatraju sreća, ljutnja, tuga, strah, iznenađenje i gađenje kao one koje su biološki

10 Prema gimnazijskom programu.

11 Prema *Nastavnom planu i programu za osnovne škole* „Šenoino doba“ obrađuje se u sedmom razredu.

12 Radost, tuga, strah, ponos, smirenost, ljutnja, zadovoljstvo, uzbuđenost, usamljenost.

13 Turner i Stets daju i alternativne nazive *temeljne emocije*, *osnovne emocije* ili *univerzalne emocije* (2011, 32).

urođene, a tom se popisu često pridaju i radost, užitek i zadovoljstvo kao varijante sreće, užas i tjeskoba kao varijante straha, žalost kao varijanta tuge te bijes kao varijanta ljutnje (Turner i Stets, 2011, 33). Uz primarne emocije postoje i *sekundarne* emocije koje su složene, odnosno koje su kombinacija ili derivacija primarnih emocija i koje nisu urođene već se stječu iskustvom ili su društveno konstruirane.

S obzirom da se ovim istraživanjem nastojala ispitati emocionalna pismenost učenika i nastavnika u kontekstu recepcije književnoga djela, odnosno prepoznavanje glavne emocije u ponuđenim književnim tekstovima, ponuđene su emocije koje su primarne ili emocije koje ispitanici svih dobnih skupina mogu razumjeti, prepoznati i čiji im iskustveni obrasci nisu strani.

4. Uzorak: učenici

Istraživanje je provedeno među učenicima osnovnih i srednjih škola u trima županijama Središnje Hrvatske: Grad Zagreb, Varaždinska županija te Koprivničko-križevačka županija. U navedenim županijama, istraživanje je provedeno u trima gradovima (Zagrebu, Varaždinu i Križevcima) te u jednom mjestu (Sokolovcu).

U Zagrebu je provedeno istraživanje u ukupno četirima srednjim školama od čega su tri gimnazije (I. gimnazija, V. gimnazija i Klasična gimnazija) te jedna strukovna škola (Hotelijsko-turistička škola u Zagrebu). U Varaždinu, istraživanje je provedeno u dvjema osnovnim školama (I. osnovna škola Varaždin i IV. osnovna škola Varaždin) te u dvjema srednjim školama od čega je jedna gimnazija (Prva gimnazija Varaždin), a druga strukovna škola (Gospodarska škola Varaždin¹⁴). U Križevcima je u istraživanju sudjelovala jedna osnovna škola (Osnovna škola Vladimira Nazora), jednako kao i u Sokolovcu (Osnovna škola Sokolovac). Točan broj i postotak učenika koji su sudjelovali u pojedinim školama prikazan je u Tablici 1.

14 Bitno je napomenuti kako su u Gospodarskoj školi Varaždin ispitani učenici od 1. do 4. razreda isključivo smjerova *Turistička gimnazija* te *Hotelijsko-turistički tehničar*, jednaki smjerovi koji su ispitani u Hotelijsko-turističkoj školi u Zagrebu.

Škola	Broj učenika	Postotak učenika (%)
Hotelijersko-turistička škola Zagreb	263	28,8
V. gimnazija Zagreb	81	8,9
I. gimnazija Zagreb	47	5,1
Klasična gimnazija Zagreb	44	4,8
Zagreb	435	47,6
Prva gimnazija Varaždin	218	23,9
Gospodarska škola Varaždin	77	8,4
I. osnovna škola Varaždin	62	6,8
IV. osnovna škola Varaždin	55	6
Varaždin	412	45,1
Osnovna škola Vladimir Nazor Križevci	45	4,9
Križevci	45	4,9
Osnovna škola Sokolovac	22	2,4
Sokolovac	22	2,4
Ukupno	914	100

Tablica 1. Prikaz broja i postotka učenika po školama i gradovima/mjestima.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 914 učenika osnovnih i srednjih škola. Od ukupnoga uzorka, sudjelovalo je 730 učenika srednjih škola te 184 učenika osnovnih škola.

Ispitivani su učenici 7. i 8. razreda osnovnih škola te učenici od 1. do 4. razreda srednjih škola. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 99 učenika 7. razreda osnovne škole, 85 učenika 8. razreda osnovne škole, zatim 212 učenika 1. razreda srednje škole, 174 učenika 2. razreda srednje škole, 177 učenika 3. razreda srednje škole te 165 učenika 4. razreda srednje škole.

5. Uzorak: nastavnice

U istraživanju su također sudjelovale i nastavnice Hrvatskoga jezika i književnosti koje predaju u osnovnim i srednjim školama.¹⁵ Prvobitno je sudjelovala 31 nastavnica te jedan nastavnik Hrvatskoga jezika i književnosti.

¹⁵ Istraživanje među nastavnicama Hrvatskoga jezika i književnosti provedeno je u istim školama u isto vrijeme kao i kod učenika.

Iz uzorka je izdvojen jedini muškarac te je obrada rezultata nastavljena s ukupnim uzorkom od 31 nastavnice Hrvatskoga jezika.

Od ukupnoga uzorka ispitanih nastavnica sudjelovalo je ukupno 17 nastavnica osnovnih škola te 14 nastavnica srednjih škola. U Zagrebu je u istraživanju sudjelovalo ukupno 6 nastavnica isključivo srednjih škola, u Varaždinu je u istraživanju sudjelovalo 8 nastavnica srednjih škola te 15 nastavnica osnovnih škola, u Sokolovcu su sudjelovale 2 nastavnice osnovne škole dok u Križevcima u istraživanju nije sudjelovala nijedna nastavnica, odnosno nijedan nastavnik Hrvatskoga jezika i književnosti. Točan broj i postotak nastavnica koje su sudjelovale u pojedinim škola prikazan je u Tablici 2.

Škola	Broj nastavnica	Postotak nastavnica (%)
Hotelijsko-turistička škola Zagreb	3	9,7
V. gimnazija Zagreb	1	3,2
I. gimnazija Zagreb	1	3,2
Klasična gimnazija Zagreb	1	3,2
Zagreb	6	19,3
Prva gimnazija Varaždin	5	16,1
Gospodarska škola Varaždin	3	9,7
I. osnovna škola Varaždin	3	9,7
IV. osnovna škola Varaždin	12	38,7
Varaždin	23	74,2
Osnovna škola Vladimir Nazor Križevci	0	0
Križevci	0	0
Osnovna škola Sokolovac	2	6,5
Sokolovac	2	6,5
Ukupno	31	100

Tablica 2. Prikaz broja i postotka nastavnica po školama i gradovima/mjestima.

6. Postupak

S obzirom da je istraživanje provedeno u školama, za provedbu projekta tražena su i dobivena odobrenja Etičkoga povjerenstva Hrvatskih studija te Ministarstva odgoja i obrazovanja. Također, istraživanje je usklađeno s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom.

Istraživanje je bilo anonimno što znači da ni u jednom dijelu istraživanja ni anketnoga upitnika od učenika i nastavnika nisu traženi nikakvi identifikacijski podaci. Također, sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno, od svakoga se sudionika tražila pismena suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju. Učenici stariji od 14 godina sami su potpisali suglasnosti dok su za učenike mlađe od 14 godina suglasnosti potpisali roditelji odnosno staratelji. Bitno je napomenuti kako su u istraživanju sudjelovali samo nastavnici i učenici koji su potpisali suglasnosti, odnosno učenici koji su donijeli potpisane roditeljske/starateljske suglasnosti.

Istraživanje je započelo kontaktiranjem ravnatelja odabranih škola putem e-pošte s popratnim pismom i potpisanom molbom voditelja projekta. Nakon odobrenja ravnatelja škole, kontaktirani su nastavnici na čijem bi se satu provodilo istraživanje. Svi su nastavnici kontaktirani putem e-pošte kojom im je poslana obavijest i potpisana molba voditelja projekta, a poneki su nastavnici kontaktirani i telefonskim putem ili usmenim dogovorom.

Ispitivanje se u svim školama provodilo na početku sata Hrvatskoga jezika i književnosti, izuzevši Gospodarsku školu u Varaždinu u kojoj se zbog manjka termina istraživanje provodilo i na strukovnim predmetima.

Na početku je učenicima i nastavnicama predstavljeno istraživanje u kojem će sudjelovati, napomenuto kako je istraživanje anonimno i dobrovoljno te kako mogu odbiti sudjelovanje ili u bilo kojem dijelu istraživanja odustati od ispunjavanja anketnoga upitnika bez posljedica. Zatim su učenicima i nastavnicama podijeljene suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju te su onim učenicima i nastavnicima koji su potpisali suglasnosti podijeljeni anketni upitnici.¹⁶ Učenicima osnovnih škola suglasnosti su, uz pomoć predmetnoga nastavnika, podijeljene nekoliko dana prije istraživanja kako bi ih roditelji odnosno staratelji mogli potpisati.¹⁷ Prikupljene suglasnosti stavljene su u posebnu kuvertu te su učenicima i nastavnicima koji su pristali na istraživanje podijeljeni anketni upitnici.

U općem dijelu upitnika, zadatak ispitanika bio je dopisivanjem, odnosno zaokruživanjem odgovoriti na opća pitanja, dok im je u stručnom dijelu

16 Ovakav je postupak proveden u srednjim školama u kojima su učenici sami za sebe potpisivali suglasnosti.

17 Prema Etičkom kodeksu istraživanja s djecom za dijete od 14 godina i mlađe pristanak na istraživanje potpisuju roditelji ili staratelji.

upitnika zadatak bio pročitati polazni književni tekst te procijeniti glavnu emociju koju proživljava lik ili lirski subjekt zaokružujući jedan od ponuđenih odgovora. Ispitivanje je u prosjeku trajalo 10 minuta.

7. Rezultati

7.1. Učenici

Obrada rezultata izvršena je na uzorku od ukupno 914 učenika od kojih je ukupno 184 učenika 7. i 8. razreda osnovne škole te 730 učenika od 1. do 4. razreda srednje škole. Općim su dijelom anketnoga upitnika dobiveni statistički podatci o dobi, spolu i razredu učenika te njihovoj najčešćoj ocjeni iz književnosti. Prikaz općih karakteristika ispitanih učenika na temelju obrade rezultata općega dijela anketnoga upitnika prikazan je u Tablici 3.

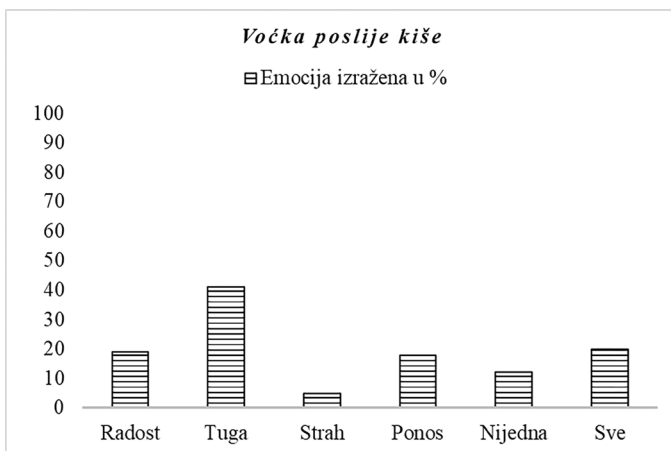
Razina obrazovanja	Broj učenika	Muški spol	Ženski spol	Prosječna dob učenika	Prosjek ocjena
Osnovna škola	184	78	106	13,34	4,05
Srednja škola	730	195	535	16,25	3,88
Ukupno	914	273	641	15,66	3,92

Tablica 3. Opće karakteristike ispitanih učenika.

U stručnom dijelu anketnoga upitnika, ispitivala se emocionalna procjena polaznoga književnoga teksta. Ispitanicima su dana četiri polazna teksta te su i u mogućim odgovorima ponuđene emocije. Zadatak je bio pročitati polazni tekst te zaokruži koju glavnu emociju prema njihovu mišljenju proživljava neki od likova, akter ili lirski subjekt.

Nakon obrade rezultata stručnoga dijela anketnoga upitnika, dobiveni su podatci o emocionalnoj procjeni teksta za sve učenike osnovnih i srednjih škola, za učenike svih ispitanih srednjih škola u Varaždinu te svih ispitanih srednjih škola u Zagrebu.

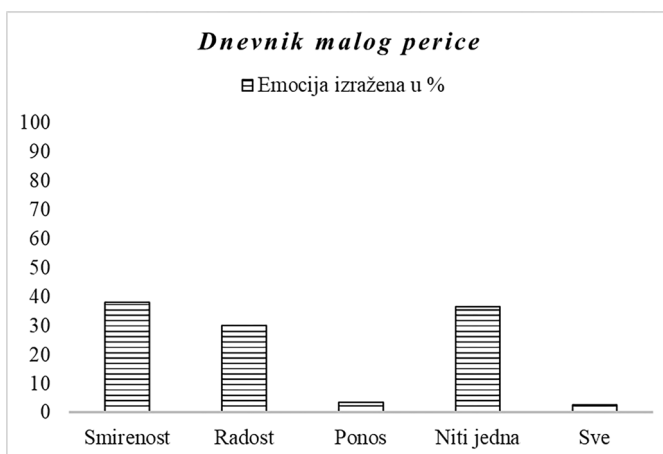
Rezultati učenika osnovnih i srednjih škola



Graf 1. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika osnovnih i srednjih škola u pjesmi *Voćka poslije kiše*.

Iz grafa 1. vidljivo je kako se učenici slažu u procjeni glavne emocije u ponuđenom tekstu. U većini učenici su odabrali tugu kao glavnu emociju.

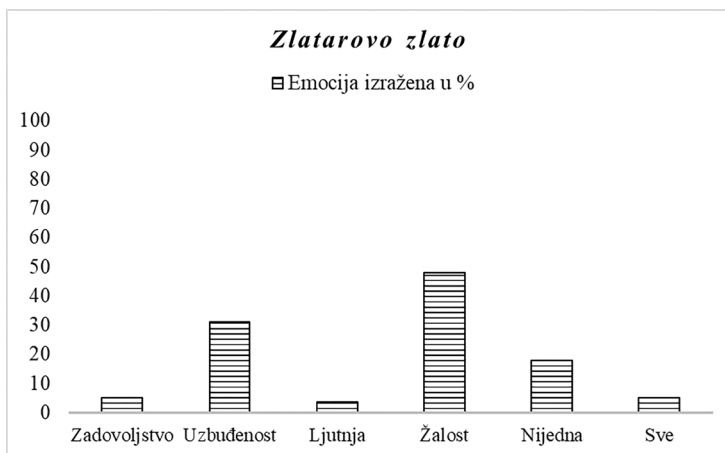
Uz drugi polazni tekst *Dnevnik malog Perice* Vjekoslava Majera, postavljeno je pitanje „Koju glavnu emociju proživljava Perica (pripovjedač) u ulomku iz *Dnevnika malog Perice*?“ Ponuđeni su odgovori: a) *Smirenost* b) *Ljutnja* c) *Radost* d) *Ponos* e) *Niti jedna od navedenih* f) *Sve od navedenih*. Rezultati procjene glavne emocije u navedenom polaznom tekstu prikazani su Grafom 2.



Graf 2. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika osnovnih i srednjih škola u ulomku iz *Dnevnika malog Perice*.

Iz Grafa 2. vidljivo je kako su učenici podijeljeni u procjeni glavne emocije u polaznom tekstu. U većoj mjeri, učenici su podijeljeni između emocije smirenosti i ljutnje kao glavne emocije koje proživljava Perica te odgovora *nijedna od navedenih*. U većini, učenici nisu kao moguće odgovore prepoznali emocije radosti i ponosa te odgovor *sve od navedenih*.

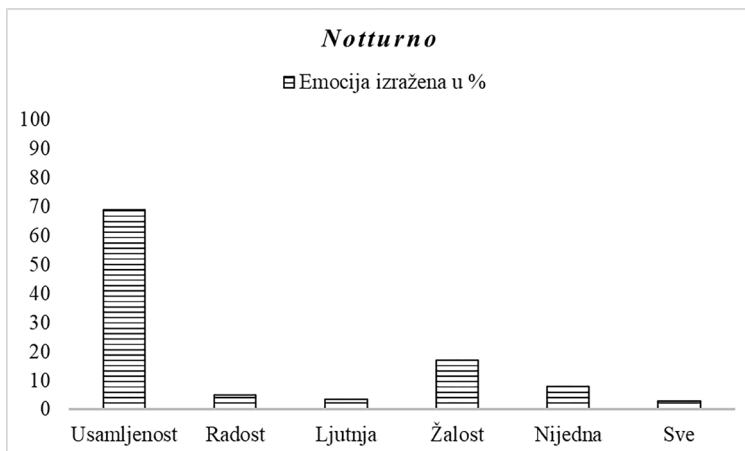
Uz treći polazni tekst *Zlatarovo zlato* Augusta Šenoa postavljeno je pitanje „Koju glavnu emociju proživljava Dora u ulomku iz *Zlatarovog zlata*?“ Ponuđeni su odgovori: a) *Zadovoljstvo* b) *Uzbuđenost* c) *Ljutnja* d) *Žalost* e) *Niti jedna od navedenih* f) *Sve od navedenih*. Rezultati procjene glavne emocije u navedenom polaznom tekstu prikazani su Grafom 3.



Graf 3. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika osnovnih i srednjih škola u ulomku iz *Zlatarovog zlata*.

Iz Grafa 3. vidljivo je kako se učenici u većoj mjeri slažu za emociju žalosti kao glavnu emociju koju proživljava Dora. Također, u polaznom tekstu učenici su prepoznali i emociju uzbuđenosti kao glavnu emociju koju proživljava Dora te u manjoj mjeri i odgovor *niti jedna od navedenih*.

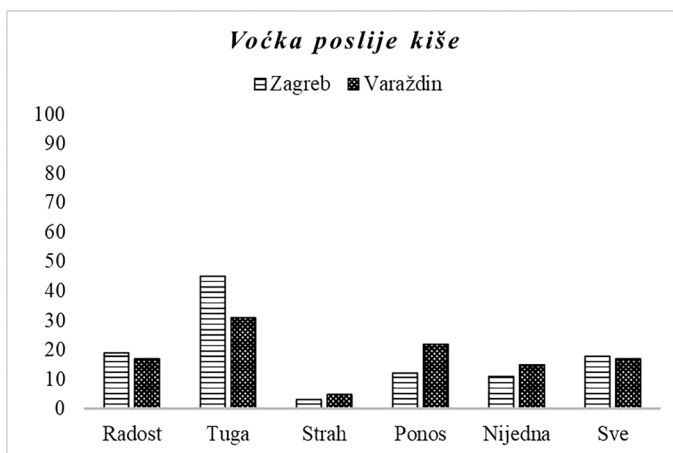
Uz četvrti polazni tekst *Notturmo* Tina Ujevića postavljeno je pitanje „Koju glavnu emociju proživljava lirski subjekt (pjesnik) u pjesmi *Notturmo*?“ Ponuđeni su odgovori: a) *Usamljenost* b) *Radost* c) *Ljutnja* d) *Žalost* e) *Niti jedna od navedenih* f) *Sve od navedenih*. Rezultati procjene glavne emocije u navedenom polaznom tekstu prikazani su Grafom 4.



Graf 4. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika osnovnih i srednjih škola u pjesmi *Notturmo*.

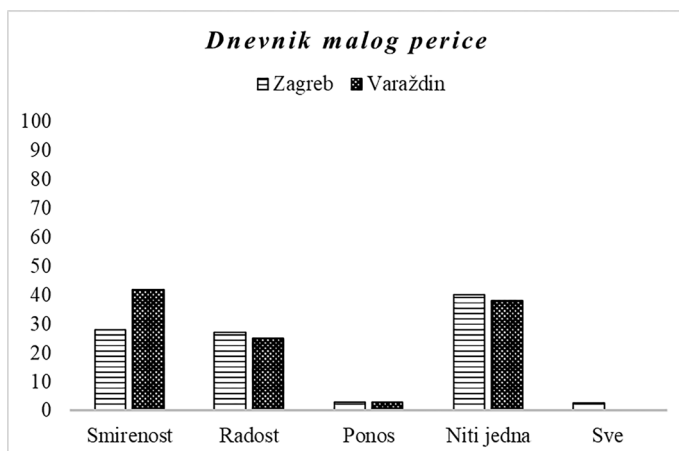
Iz Grafa 4. vidljivo je kako su učenici slažu u procjeni glavne emocije u polaznom tekstu. U najvećoj mjeri prepoznali su emociju usamljenosti kao glavnu emociju koju proživljava lirski subjekt.

Usporedba učenika srednjih škola u Zagrebu i Varaždinu



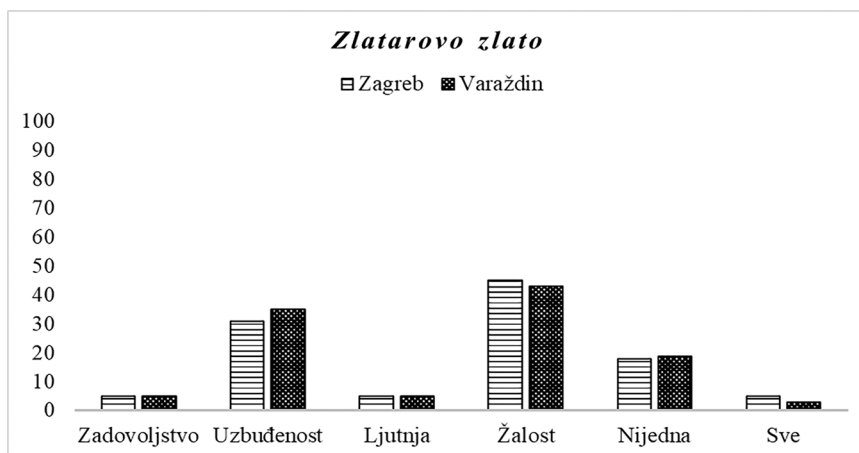
Graf 5. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika srednjih škola u Zagrebu i Varaždinu u pjesmi *Voćka poslije kiše*.

Iz Grafa 5. vidljivo je kako među učenicima srednjih škola u oba grada prevladava slična procjena glavne emocije koja je možda nešto veće varijacije u Varaždinu. Učenici srednjih škola u oba grada odabrali su tugu kao glavnu emociju dok su učenici srednjih škola u Varaždinu u većoj mjeri prepoznali i emociju ponosa.



Graf 6. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika srednjih škola u Zagrebu i Varaždinu u ulomku iz pripovijetke *Dnevnik malog Perice*.

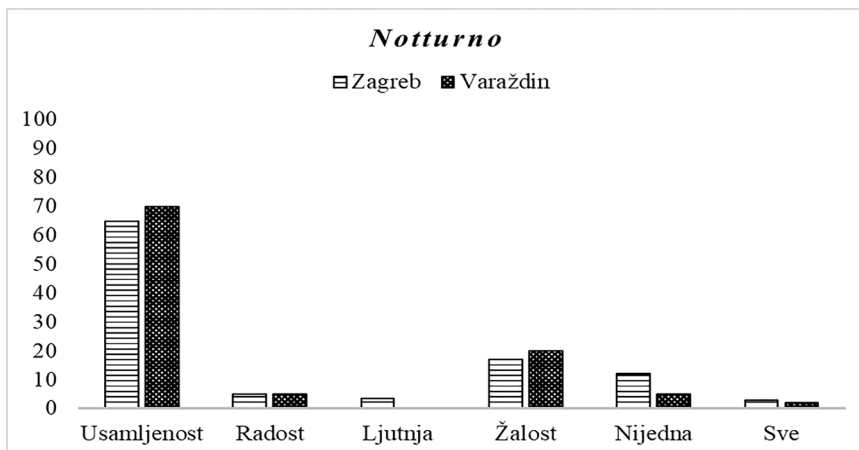
Iz grafa 6. vidljivo je kako među učenicima srednjim škola u oba grada prevladava slična procjena glavne emocije. Učenici srednjih škola u Zagrebu u većoj su mjeri odabrali odgovor *niti jedna od navedenih*, dok su u nešto manjoj mjeri podijeljeni između emocija smirenosti i ljutnje kao glavne emocije koju proživljava Perica. Učenici srednjih škola u Varaždinu podijeljeni su između odgovora *niti jedna od navedenih* i emocije smirenosti.



Graf 7. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika srednjih škola u Zagrebu i Varaždinu u ulomku iz romana *Zlatarovo zlato*.

Iz Grafa 7. vidljivo je kako među učenicima srednjim škola u oba grada prevladava ista procjena glavne emocije te nisu nađene razlike u učestalosti

procjena glavne emocije ovisno o gradu. U oba grada, učenici srednjih škola u većoj su mjeri prepoznali emocije žalosti i uzbuđenosti kao glavne emociju koje proživljava Dora. Nisu nađene razlike u učestalosti procjena glavne emocije ovisno o gradu.



Graf 8. Prikaz rezultata procjene glavne emocije učenika srednjih škola u Zagrebu i Varaždinu u pjesmi *Notturmo*.

Iz grafa 8. vidljivo je kako među učenicima srednjih škola u oba grada prevladava slična procjena glavne emocije. U oba grada, učenici srednjih škola u najvećoj su mjeri odabrali usamljenost kao glavnu emociju koju proživljava lirski subjekt.

7.2. Nastavnice

Od ukupnoga uzorka ispitanika izdvojen je jedini muškarac te je obrada rezultata izvršena na uzorku od ukupno 31 nastavnice Hrvatskoga jezika i književnosti. Općim su dijelom anketnoga upitnika dobiveni statistički podatci o spolu i godinama rada u nastavi književnosti te podatci o poznavanju pojma biblioterapije i učestalosti korištenja metode prepoznavanja emocija u nastavi književnosti. Statistički podatci ispitanih nastavnica o spolu i godinama rada u književnosti prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. Opće karakteristike ispitanih nastavnica.

Razina obrazovanja	Broj nastavnica
Osnovna škola	17
Srednja škola	14
Ukupno	31
Duljina rada u nastavi književnosti	18,57 g (0–39 g)

Na pitanje „Je li Vam poznat pojam biblioterapije?“, od ukupnoga uzorka ispitanih nastavnica, veći je postotak odgovorio da im je poznat pojam biblioterapije. Grafom 9. prikazan je postotak odgovora.



Graf 9. Postotak odgovora na pitanja „Je li Vam poznat pojam biblioterapije?“

U nastavku pitanja, ispitani su nastavnici dali svoje obrazloženje pojma biblioterapije. Nakon analize, odgovori su podijeljeni u tri grupe odgovora prema sličnosti:

1. grupa odgovora: *liječenje knjigom/liječenje čitanjem*
2. grupa odgovora: *razumijevanje emocija kroz čitanje*
3. grupa odgovora: *terapija*¹⁸ *književnošću*

Prvoj grupi odgovora *liječenje knjigom/liječenje čitanjem* pridruženi su sljedeći izvorni citati:

„‘Liječenje’ čitanjem, pozitivan, iscjeljujući učinak književnosti na psihu.“

“‘Liječenje’ knjigom.“

„Čitanje je lijek, terapija, pomoć u rješavanju nekih problemskih situacija.“

„Čitanje kroz terapiju, čitanje opuštanjem.“

„Čitanje može izliječiti duh.“

„Liječenje čitanjem.“

„Liječenje čitanjem. Čitanje zabavlja, opušta, ojačava naše misaone procese, poboljšava empatiju, liječi naše tijelo i duh.“

„Liječenje pomoću knjiga, terapija pomoću čitanja.“

„Liječenje tekstovima.“

„Liječenje uz knjigu.“

18 Terapija je izdvojena kao posebna kategorija naspram liječenju s obzirom da terapija i liječenje nisu pravi sinonimi. Terapija je starogrčki pojam čije je prvenstveno značenje njega i briga, skrb, a zatim liječenje.

Drugoj grupi odgovora *razumijevanje emocija kroz čitanje* pridruženi su sljedeći izvorni citati:

„Ciljani odabir tekstova i njihovo čitanje kako bi se izazvala određena pozitivna emocionalna promjena.“

„Čitanje s uživanjem i poistovjećivanjem kojemu je cilj terapijski učinak, odnosno razumijevanje vlastitih emocija.“

„Postupak utvrđivanja emocionalnoga doživljaja književnoga djela, prepoznavanje emocija u tekstu.“

„Rad na tekstu koji pomaže ekspresiji osjećaja; tekst potiče zdravlje u učniku; učenik se može osloboditi ? (nedostaje tekst)“

„Utjecaj pročitanih sadržaja na emocionalno stanje čitatelja.“

Trećoj grupi odgovora *terapija književnošću* pridruženi su sljedeći izvorni citati:

„Korištenje književnosti, književnog teksta u terapeutske svrhe. Prepoznavanje emocija sa svrhom “nošenja” s istim, razrješavanje konflikta.“

„Terapija duha i tijela čitanjem knjiga, odnosno literature. Djeluje smirujuće i opuštajuće.“

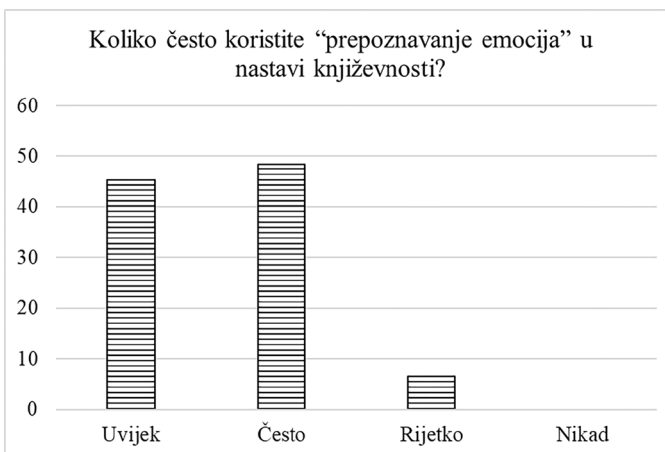
„Terapija knjigama.“

„Terapija književnim tekstovima/čitanjem.“

„Terapija književnošću.“

„Uporaba književnog djela u svrhu terapije, izazivanje promjena u čovjeku.“

Sljedeće, ujedno i posljednje pitanje u općem dijelu anketnoga upitnika bilo je „Koliko često koristite ‘prepoznavanje emocija’ u nastavi književnosti?“ Nastavnički su odgovori podijeljeni između „uvijek“ i „često“, dok je mali postotak odgovorio „rijetko“, a nitko nije odgovorio „nikad“. Prikaz postotka odgovora prikazan je Grafom 10.

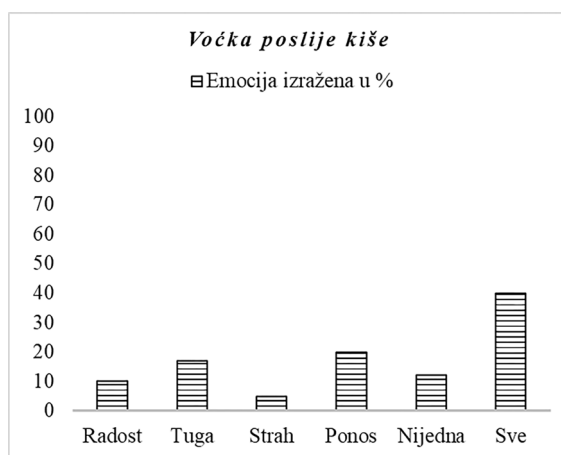


Graf 10. Postotak odgovora na pitanja „Koliko često koristite ‘prepoznavanje emocija’ u nastavi književnosti?“

U stručnom dijelu anketnoga upitnika, nastavnice su također mogle dati svoju emocionalnu procjenu polaznih tekstova. Stručni je dio anketnoga upitnika bio zajednički i učenicima i nastavnicama.

U prvom polaznom tekstu, na pitanje „Koju glavnu emociju proživljava voćka u pjesmi Dobriša Cesarića?“, nastavnice su u najvećem postotku odgovorile *sve od navedenih* dok su u nešto manjem postotku podijeljene između emocije tuge i emocije ponosa.

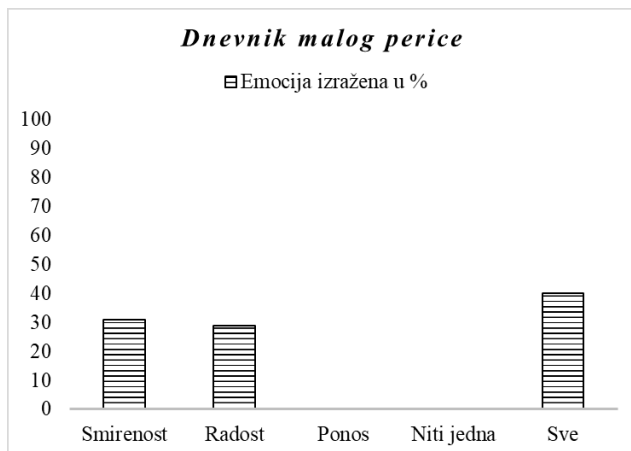
Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u pjesmi *Voćka poslije kiše* prikazan je u Grafom 11.



Graf 11. Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u pjesmi *Voćka poslije kiše*.

U drugom polaznom tekstu, na pitanje „Koju glavnu emociju proživljava Perica (pripovjedač) u ulomku iz *Dnevnika malog Perice*?“ nastavnice su podijeljene između odgovora *smirenost*, *tuga* i *ni jedna od navedenih*, dok odgovori *radost* i *ponos* nisu prepoznati kao glavna emocija koja se pojavljuje u polaznom tekstu.

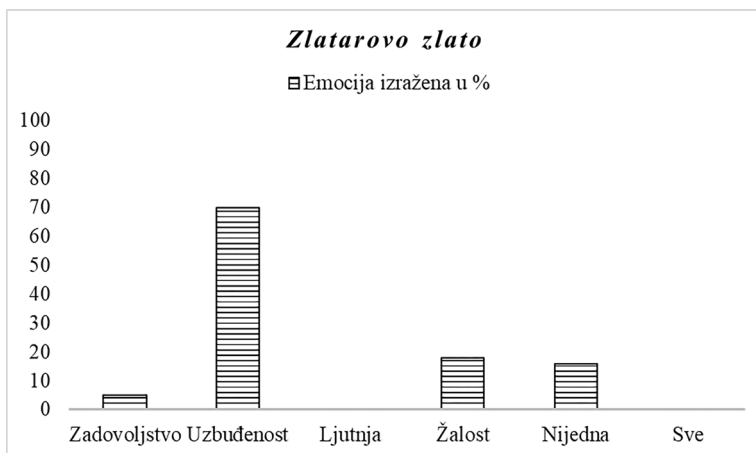
Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u ulomku iz *Dnevnika malog Perice* prikazan je u Grafom 12.



Graf 12. Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u ulomku iz *Dnevnika malog Perice*.

U trećem polaznom tekstu, na pitanje „Koju glavnu emociju proživljava Dora u ulomku iz *Zlatarovog zlata*?“ nastavnice su u najvećem postotku prepoznale odgovor *sve od navedenih*.

Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u ulomku iz *Zlatarovog zlata* prikazan je u Grafom 13.

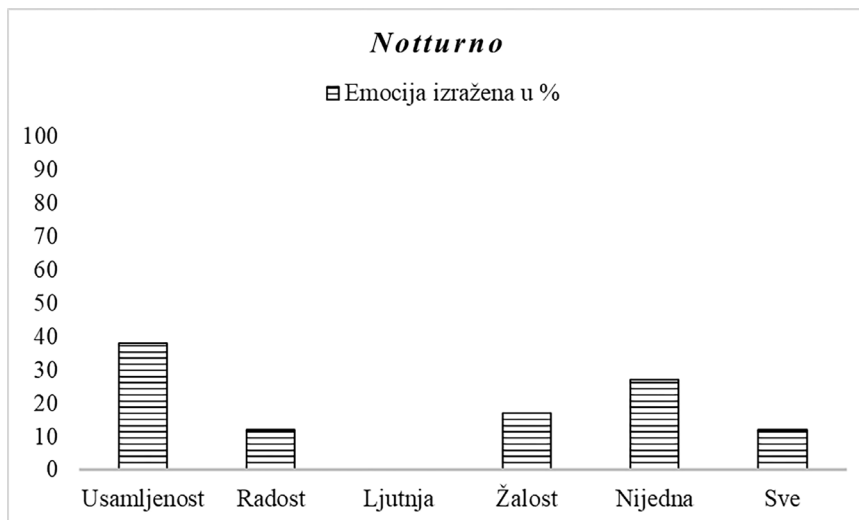


Graf 13. Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u ulomku iz *Zlatarovog zlata*.

U četvrtom polaznom tekstu, na pitanje „Koju glavnu emociju proživljava lirski subjektu pjesmi *Notturmo*?“, nastavnice su u najvećem postotku prepoznale odgovor *usamljenost*. U manjem postotku prepoznale su i

odgovor *niti jedna od navedenih* te odgovor žalost. Odgovor *ljutnja* nisu prepoznale kao glavnu emociju u polaznom tekstu.

Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u pjesmi *Notturmo* prikazan je Grafom 14.



Graf 14. Prikaz rezultata procjene glavne emocije nastavnica osnovnih i srednjih škola u pjesmi *Notturmo*.

8. Rasprava

Cilj je ovoga istraživanja bio ispitati emocionalnu pismenost u kontekstu recepcije književnoga djela kod učenika i nastavnika Hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama, odnosno specifično, prepoznavanje glavne emocije na temelju četiri polazna književna teksta. U svrhu ispitivanja korišten je anketni upitnik.

Polazni su tekstovi dvije lirske pjesme (*Voćka poslije kiše* Dobriše Cesarića i *Notturmo* Tina Ujevića) te dva ulomka iz proznoga djela (ulomak iz pripovijetke *Dnevnik malog Perice* Vjekoslava Majera i ulomak iz romana *Zlatarovo zlato* Augusta Šenoa) koja su učenicima poznata kao lektirna ili nastavna djela te koja su propisana *Nastavnim planom i programom za osnovnu školu* i *Nastavnim planom i programom Hrvatskog jezika za gimnazije*. Uz svaki su polazni tekst ponuđene četiri emocije te odgovori *Niti jedna od navedenih* i *Sve od navedenih*.

Općim dijelom anketnoga upitnika za učenika dobivene su opće karakteristike učenika na temelju kojih su dobiveni rezultati procjene glavne

emocije kod svih učenika osnovnih i srednjih škola te je provedena usporedba učenika srednjih škola prema veličini grada (Zagreb i Varaždin).

U općem dijelu anketnoga upitnika za nastavnike, postavljena su pitanja o poznavanju pojma biblioterapije te o učestalosti korištenja „prepoznavanje emocija“ u nastavi književnosti. Od ukupno trideset jedne ispitane nastavnice, dvadeset tri su nastavnice odgovorile da im je poznat pojam biblioterapije od kojih njih dvije nisu dale opis pojma. Osam nastavnica je odgovorilo da im nije poznat pojam biblioterapije.

U opisu biblioterapije, nastavnice su se u najvećoj mjeri složile oko općega opisa *liječenje knjigom* ili *terapija knjigom*. Takav je opis od ukupnoga broja nastavnica koje su odgovorile dalo njih deset dok su tri nastavnice opis *liječenje knjigom* ili *terapija knjigom* dodatno proširile. Osam nastavnica je dalo detaljniji opis pojma od kojih njih pet opisuje biblioterapiju u kontekstu prepoznavanja emocija u književnom tekstu, razumijevanja vlastitih emocija ili izazivanja emocionalne promjene. Ostale tri nastavnice biblioterapiju opisuju u kontekstu izazivanja promjena u čovjeku ili rješavanju problemskih situacija.

Na pitanje o učestalosti korištenja „prepoznavanja emocija“ u nastavi književnosti, nastavnice su u najvećoj mjeri podijeljene između odgovora *uvijek* i često dok je vrlo malo nastavnica odgovorilo *rijetko*. Nijedna nastavnica nije odgovorila da nikada ne koristi „prepoznavanje emocija“ u nastavni književnosti što je u svrhu ovoga istraživanja kvalitetan podatak, uz pretpostavku da su nastavnice iskreno odgovorile.

Analiza rezultata općega dijela anketnoga upitnika pokazuje da su nastavnice u većini informirane o biblioterapiji ili da su čule za pojam biblioterapije, ali vrlo vjerojatno nisu detaljnije upoznate s metodom te njezinim ciljevima, postupcima i primjenom. U većoj mjeri nastavnice pojam biblioterapije opisuju kao etimološki opis nativa. Jesu li nastavnici Hrvatskoga jezika uistinu površno upoznati s pojmom biblioterapije, temeljem ovoga istraživanja ne možemo pouzdano kazati s obzirom da, s jedne strane u potpunosti nedostaju nastavnici Hrvatskoga jezika pa se svaka tvrdnja može primijeniti isključivo na ženski rod, a s druge strane broj sudionika je malen za ozbiljnije zaključke. No, opisi biblioterapije koje su dale ispitane nastavnice, mogu naznačiti kako je potreba za edukacijom nastavnika iz biblioterapije i njezine primjene u nastavi književnosti neophodna u svrhu usavršavanja nastave književnosti.

Rezultati stručnoga dijela anketnoga upitnika za učenike pokazuju da se učenici uglavnom slažu oko procjene glavne emocije koje doživljavaju likovi, pripovjedači ili lirskih subjekti u ponuđenim polaznim tekstovima. Također, jednaka je situacija i u usporedbi učenika srednjih škola ovisno o

veličini grada s manjim odstupanjem u procjeni glavne emocije koju proživljava Perica u ulomku iz pripovijetke *Dnevnik malog Perice*. Naime, dok se učenici srednjih škola u Zagrebu u najvećoj mjeri slažu oko odgovora *niti jedna od navedenih*, učenici srednjih škola u Varaždinu uz taj odgovor odabiru i emociju smirenosti kao glavnu emociju koju proživljava Perica.

U procjeni glavne emocije koju proživljava voćka u pjesmi *Voćka poslije kiše*, među učenicima nema većih odstupanja. Usporedimo li rezultate svih učenika osnovnih i srednjih škola s rezultatima učenika srednjih škola s obzirom na veličinu grada, vidljivo je kako su učenici odabrali tugu kao emociju koju proživljava voćka u polaznom tekstu.

Usporedbom rezultata svih učenika osnovnih i srednjih škola i svih učenika srednjih škola prema veličini grada u procjeni glavne emocije koju proživljava Perica u ulomku iz pripovijetke *Dnevnik malog Perice* postoje male razlike. Učenici svih osnovnih i srednjih škola su u najvećoj mjeri podijeljeni između emocija smirenosti, ljutnje i odgovora *niti jedna od navedenih*, dok su učenici srednjih škola u najvećoj mjeri podijeljeni između emocije smirenosti i odgovora *niti jedna od navedenih*. Također, učenici srednjih škola u Zagrebu su u najvećoj mjeri prepoznali odgovor *niti jedna od navedenih*, dok su učenici srednjih škola u Varaždinu u najvećoj mjeri prepoznali emociju smirenosti. Temeljem usporedbe rezultata vidljivo je kako se u procjeni glavne emocije koju proživljava Perica među učenicima pojavljuju tri moguća odgovora: emocije smirenosti i ljutnje te odgovor *niti jedna od navedenih*.

U procjeni glavne emocije koju proživljava Dora u ulomku iz romana *Zlatarovo zlato*, nema većih odstupanja među učenicima. Učenici svih osnovnih i srednjih škola se u najvećoj mjeri slažu oko emocije žalosti, dok su učenici srednjih škola podijeljeni između emocija žalosti i uzbuđenja.

Usporedbom rezultata procjene glavne emocije koju proživljava lirski subjekt u pjesmi *Notturmo*, među učenicima prevladava identična procjena bez većih odstupanja. Temeljem usporedbe svih učenika osnovnih i srednjih škola s učenicima srednjih škola s obzirom na veličinu grada vidljivo je kako se učenici slažu u odabiru emocije usamljenosti kao glavne emocije koju proživljava lirski subjekt.

Na temelju rezultata procjene glavnih emocija u svim polaznim tekstovima kod učenika osnovnih i srednjih škola moguće je zaključiti kako učenici u većoj mjeri prepoznaju specifične emocije (tuga, ljutnja, smirenost, žalost i usamljenost), dok uglavnom ne biraju odgovore *niti jedna od navedenih* i *sve od navedenih*. S druge strane, učenici srednjih škola biraju i odgovor *niti jedna od navedenih*. Ovisno o veličini grada među učenicima srednjih škola nema bitnih razlika.

Usporedbom rezultata učenika s rezultatima nastavnica, vidljivo je da se njihove procjene glavnih emocija djelomično slažu s obzirom na ponuđeni tekst. U procjeni glavne emocije koju proživljava voćka u pjesmi *Voćka poslije kiše*, učenici i nastavnice se ne slažu oko glavne emocije. Usporedbom rezultata vidljivo je kako su učenici u najvećoj mjeri odabrali tugu kao glavnu emociju, dok su nastavnice u najvećoj mjeri odabrale odgovor *sve od navedenih*.

Svoju emocionalnu procjenu u prvom polaznom tekstu, nastavnice su moguće dale na temelju cijele pjesme. Naime, sve se od navedenih emocija pojavljuju u polaznom tekstu, ali u različitim trenucima. Svaka od ponuđenih emocija glavna je emocija koju voćka proživljava u zadanom trenutku, što je moguća pretpostavka na temelju koje su nastavnice ponudile svoje odgovore. S druge strane, učenici su se u većini složili da je tuga glavna emocija koju voćka proživljava, što je moguće iščitati iz posljednjih dvaju stihova. Razlike u procjeni glavne emocije između učenika i nastavnica moguće proizlaze zbog razlike u „čitanju“ polaznoga teksta. Dok nastavnice procjenjuju voćkine emocije na temelju cijele pjesme, učenici ih procjenjuju na temelju završetka (posljednjih dvaju stihova), odnosno emocionalnoga stanja u kojemu se voćka nalazi na kraju pjesme.

U drugom polaznom tekstu, i učenici i nastavnice su u najvećoj mjeri podijeljeni između emocija smirenosti i ljutnje te odgovora *niti jedna od navedenih*. No, dok su nastavnice podjednako podijeljene između triju odgovora, kod učenika postoji manja razlika u procjeni s obzirom na razinu obrazovanja.

I učenici i nastavnice su u jednom dijelu podijeljeni između dviju oprječnih emocija, smirenosti i ljutnje, što može upućivati na to da su sudionici procjenjivali emocije na temelju različitih dijelova polaznoga teksta; kod objeda je Perica smiren dok vjerojatno osjeća ljutnju kada ga majka psuje po povratku iz škole. Drugi mogući odgovor, *niti jedna od navedenih*, može upućivati na to da s jedne strane sudionici nisu prepoznali Peričine emocije ili ih ne mogu prepoznati, dok s druge strane može upućivati na to da dobro prepoznaju emocije te niti jedna od ponuđenih emocija nije dovoljno specifična za adekvatnu procjenu.

U procjeni glavne emocije koju proživljava Dora u ulomku iz romana *Zlatarovo zlato*, usporedbom rezultata vidljivo je kako se nastavnice i učenici djelomično slažu u procjeni. U polaznom tekstu nastavnice su u najvećoj mjeri prepoznale emociju uzbuđenosti, učenici srednjih škola su u najvećoj mjeri podijeljeni između emocija žalosti i uzbuđenosti, dok su učenici svih osnovnih i srednjih škola u najvećoj mjeri prepoznali emociju žalosti. Dakle, ovom je usporedbom vidljivo kako se nastavnice i učenici

osnovnih škola ne slažu u procjeni glavne emocije koju Dora proživljava dok se nastavnice i učenici srednjih škola samo djelomično slažu u procjeni.

U procjeni glavne emocije koju proživljava lirski subjekt u pjesmi *Notturmo*, nema bitnih razlike između nastavnica i učenika. U najvećoj mjeri i učenici i nastavnice se slažu da je usamljenost glavna emocija koju proživljava lirski subjekt. Nastavnice su također u manjoj mjeri odabrale odgovor *niti jedna od navedenih*, što moguće upućuje da su prepoznale emociju koja nije ponuđena. Zašto su sudionici odabrali emociju usamljenosti ne možemo pouzdano znati. Možemo tek naslutiti da je odabir emocije usamljenosti povezan s posljednjim dvama stihovima u kojima lirski subjekt svoje misli izražava motivima plača u tišini i smrti u samoći ili je emocija usamljenosti povezana s atmosferom noći i elementima noćna, čime bi ustvari procjena bila temeljena na teorijskom znanju i interpretaciji pjesme.

U prvom polaznom tekstu, u pjesmi *Voćka poslije kiše*, emocije su izražene vizualnim sredstvima, odnosno vanjskim fizičkim poticajima koji utječu na voćku. U pjesmi se pojavljuju sve ponuđene emocije, ali u različitim trenucima. Voćka najprije osjeća radost i ponos, a zatim strah i tugu. U prvoj strofi, voćka je najprije radosna jer je sunce obasjalo njezine grane pune kapi kiše s kojih sada sjaji čudesna raskoš što voćku ujedno čini ponosnom. Zatim, u drugoj strofi, voćka najprije osjeća strah jer zna da će se sunce sakriti i time će nestati sva njezina čarolija. Nakon što se sunce sakrije, odnosno kada se sunce sakrije, voćka osjeća tugu što potvrđuju posljednja dva stiha „ona je opet kao prvo, obično malo jadno drvo“. Vrijeme u ovoj pjesmi traje trenutak; onaj trenutak neposredno nakon kiše u kojem voćka osjeća radost, zatim trenutak u kojemu sunce obasjava voćkine grane i u kojem voćka osjeća ponos, trenutak kada će se sunce sakriti u kojem se u voćke pojavljuje strah, nakon čega slijedi trenutak koji se nastavlja u sadašnjosti, a u kojem voćka osjeća tugu.

Toliko dugo koliko je sunce obasjava, voćka osjeća radost i ponos, ali su te emocije trenutne, njih zamjenjuje strah zbog spoznaje trenutka u kojem će se sunce sakriti i na kraju se sve voćkine emocije sjedinjuju u emociju tuge koja traje i izvan vremenskoga okvira pjesme. Stoga bismo mogli reći da je glavna emocija koju voćka proživljava tuga jer dok su radost, ponos i strah trenutne emocije, tuga je emocija koju voćka proživljava u vremenu koje traje.

U drugom polaznom tekstu, ulomku iz pripovijetke *Dnevnik malog Perice*, emocije su izražene Peričinim doživljajem i opisom onoga što vidi. Perica je dijete promatrač, uglavnom pasivan, koji svakodnevni život odraslih koji ga okružuju (majka Ana, otac Franjo, teta Mina i gospodin Fulir) gleda dječjim očima i doživljava na dječji način te takve događaje bilježi

u svojem dnevniku. Perica zna samo ono što i kako vidi svojim očima bez racionalizacije ili analize događaja pa su svi događaji, odnosi i emocije iskazani jednostavnim opisom.

U ponuđenom ulomku iz pripovijetke, Perica opisuje dva događaja: objed tijekom kojega majka i otac razgovaraju odnosno ogovaraju tetu Minu te trenutak u kojem Perica dolazi kući, a majka je ljuta. U cijeloj pripovijetki, ali i ponuđenom ulomku, Perica opisuje emocije odraslih, ali ne izražava vlastite emocije. Ono što iz ponuđenoga ulomka saznajemo o Peričinim emocijama jest da je Perica znatiželjan pa zato viri kroz ključanicu svoje sobe kako bi vidio što to mama važno radi, a u ostalom i zato promatra što se događa u njegovoj okolini i to zapisuje u svoj dnevnik. Također, ono što možemo iščitati iz ponuđenoga ulomka, ali i iz cijele pripovijetke jest da Perica ne može prepoznati tuđe emocije pa tako ne izražava ni svoje ili se barem tako predstavlja, odnosno svoje dnevničke zapise piše bez izražavanja emocija. Prema stilu pisanja i načinu kako opisuje događaje i odnose, mogli bismo reći da je glavna emocija koju Perica osjeća smirenost. No, u drugom dijelu ponuđenoga ulomka, kada Perica dolazi iz škole te ga majka psuje, Perica vjerojatno osjeća ljutnju jer je prozvan bez objašnjenoga razloga koje dijete može shvatiti („... psovala me, da svoju torbu tako bacam na stol. Do sada mi to nije govorila.“) te je potjeran u sobu ne znajući zašto. No, Perica ni tada jasno ne iskazuje svoje emocije.

U trećem polaznom tekstu, u ulomku iz romana *Zlatarovo zlato*, Dora svoje emocije izražava opisom svojih tjelesnih reakcija. Svoje trenutno stanje Dora opisuje riječima „objumilo me, grlo me steže, stine mi krv taknem li se čega, glava mi gori, srce hoće da iskoči iz njedra, kada zatvorim oči kao da me ziblju anđeli, mirno mi potječe žilama topla krvca, lako kuca srce, smiješi mi se lice, jecaj“, te govori da joj je istodobno, „zlo i dobro“. Na Dorine opise vlastita stanja, njezina kuma odgovora kako ju je uhvatila vrućica „koju svaki nas tek jednom za svoga vijeka oćuti – ljubav“. Ono što Dora zapravo opisuje, simptomi su zaljubljenosti. Također, govori da joj je istodobno „zlo i dobro“ što s jedne strane potvrđuje simptome zaljubljenosti, dok se s druge strane može značiti da ujedno osjeća i pozitivne i negativne emocije. Dora može ujedno biti uzbuđena i zadovoljna jer je upoznala mladića koji joj se sviđa, odnosno u kojega se zaljubila, a može ujedno biti i ljuta i žalosna jer on nije sada kraj nje. Na temelju tjelesnih simptoma koje Dora navodi („objumilo me, grlo me steže, stine mi krv taknem li se čega, glava mi gori, srce hoće da iskoči iz njedra, mirno mi potječe žilama topla krvca, lako kuca srce, smiješi mi se lice“), mogli bismo reći da je glavna emocija koju proživljava uzbuđenost.

U četvrtom polaznom tekstu, u pjesmi *Notturmo*, emocije su također izražene tjelesnim reakcijama; „čelo žari, vjeđe pote te misli san ozari“, sanjarenje, „umrijet ću noćas od ljepote“. U teoriji književnosti, nokturno je naziv za „noćnu pjesmu“, odnosno pjesmu koja izražava motive noći, noćnu atmosferu te mistične elemente. Mistika noći prožeta je tamom, snovima, samoćom, ali i strašću.

Ujevićev *Notturmo* opisuje jednu nemirnu noć u kojoj lirski subjekt izražava svoju agoniju i tjeskobu te emocionalni sukob prouzročen strašću prema ljepoti. Glavni motivi koji se pojavljuju u prvoj strofi su ožareno čelo, znojne vjeđe, san, smrt i ljepota, dok su u drugoj strofi glavni motivi strasna duša, zublja, plač te ponovno smrt. Glavni motiv cijele pjesme je zapravo ljepota jer ona potiče sve ostale motive, ali i emocionalne reakcije lirskoga subjekta. Emocije i emocionalno stanje lirskoga subjekta dovode do doživljaja strasti čime je prožeta cijela pjesma. Tjelesne pak reakcije opisane u prvoj strofi („čelo žari, vjeđe pote“) te motiv smrti („umrijet ću noćas od ljepote“), mogu upućivati na emociju uzbuđenosti, ali i nelagodu i tjeskobu. Druga strofa ponovno izražava strast i tjeskobu motivima strasne duše i zublje u dnu noći. Posljednja dva stiha „plačimo, plačimo u tišini, umrimo, umrimo u samoći“ upućuju na emociju usamljenosti ili na samoću. Je li lirski subjekt usamljen ili njegove misli opisuju samoću noći u kojoj je lirski subjekt sam, ali ne nužno i usamljen, ne možemo iščitati iz pjesme. No, lirski subjekt može proživljavati i agoniju strasti uzrokovanu ljepotom kao fizičkom ili metaforičkom pojavom (ljepota kao metafora umjetnosti ili književnosti), zbog čega može osjećati uzbuđenje i radost. Ljepota kao glavni motiv ove pjesme, ona koja je vezana uz noć („noćas se moje čelo žari, noćas se moje vjeđe pote“), ona koja se pojavljuje između jave i sna („moje misli san ozari“), prožeta je strašću koju lirski subjekt osjeća („umrijet ću noćas od ljepote“) i koja u lirskoga subjekta može pobuditi emociju radosti i zbog koje nije usamljen, već je prepušten samotnoj noći. Ispunjen strašću i ljepotom, mogli bismo reći da je glavna emocija koju lirski subjekt osjeća radost.

9. Ograničenja i nedostaci

Rezultati općega dijela anketnoga upitnika za učenike pokazuju kako postoji nerazmjernan omjer ispitanih učenika. Ispitano je dosta više učenika srednjih škola naspram učenika osnovnih škola te je ispitano više učenica nego učenika. Također, u potpunosti nedostaju učenici osnovnih škola u Zagrebu zbog čega je nemoguće uspoređivati učenike osnovnih škola prema veličini grada. U osnovnim je školama ispitano razmjerno manje učenika nego u srednjim školama prvenstveno zato što su su učenici srednjih škola

sami potpisivali suglasnosti za sudjelovanje dok su za učenike osnovnih škola suglasnosti potpisivali roditelji ili staratelji. Također, bitno je napomenuti kako Osnovna škola Sokolovac ima manji broj razrednih odjela¹⁹ te kako su razredni odjeli u Osnovnoj školi Sokolovac i u Osnovnoj školi „Vladimir Nazor“ u Križevcima manji naspram osnovnih škola u Varaždinu.

S obzirom na navedena ograničenja, među ispitanim učenicima prikazani su rezultati svih učenika osnovnih i srednjih škola te je provedena usporedba učenika srednjih škola u Zagrebu i Varaždinu. Također, u Zagrebu je ispitano više učenika strukovnih škola u odnosu na učenike gimnazije, dok je u Varaždinu ispitano više učenika gimnazije u odnosu na učenike strukovnih škola.

Osim nerazmjernoga omjera učenika osnovnih i srednjih škola, velika je neravnoteža po spolu učenika. Ispitano je razmjerno više djevojaka, ukupno njih 641, nego mladića kojih je ispitano ukupno 273. Do neravnoteže po spolu je došlo zbog toga što je u prosjeku u razredima više djevojaka nego mladića.

Uzorak ispitanih nastavnica je vrlo mali²⁰ te nije dovoljan za ozbiljnije zaključke. Također, u potpunosti nedostaju nastavnice osnovnih škola u Zagrebu, a broj ispitanih nastavnica u Zagrebu vrlo je malen.²¹

Ispitane su isključivo nastavnice Hrvatskoga jezika i književnosti, odnosno nedostaju nastavnici. Iz prvobitnoga ukupnoga uzorka²² izdvojen je jedini muškarac, čime je istraživanje provedeno isključivo na ženskom spolu. S obzirom da se rezultati isključivo tiču nastavnica, svaki se može bitni zaključci smiju ticati samo ženskoga spola te se ne mogu generalizirati na muški spol. Problem spolne neravnoteže, odnosno potpunoga nedostatka muškoga spola među nastavnicima Hrvatskoga jezika i književnosti pojavljuje zbog toga što u ispitanim školama, Hrvatski jezik predaje vrlo malo nastavnika.²³

19 U školskoj godini 2017./2018., Osnovna škola Sokolovac imala je ukupno dva 7. razredna odjela (7. a i 7. b) te jedan 8. razredni odjel.

20 Ispitana je ukupno 31 nastavnica osnovnih i srednjih škola.

21 U Zagrebu je ukupno ispitano 6 nastavnica.

22 Prvobitni uzorak nastavnika bio je 32, od čega je 31 nastavnica te 1 nastavnik Hrvatskoga jezika i književnosti.

23 U klasičnoj gimnaziji u Zagrebu, Hrvatski jezik predaje ukupno 3 nastavnika od kojih nijedan nije sudjelovao u istraživanju, jedan nastavnik Hrvatskoga jezika i književnosti predaje u I. gimnaziji u Zagrebu koji također nije sudjelovao u istraživanju. U Osnovnoj školi „Vladimir Nazor“ u Križevcima, predaje jedan nastavnik Hrvatskoga jezika i književnosti koji također nije sudjelovao u istraživanju te jedan nastavnik Hrvatskog jezika i književnosti predaje u Gospodarskoj školi Varaždin u Varaždinu koji je sudjelovao u istraživanju, ali je izdvojen kao jedini muškarac. U ostalim ispitanim školama (I. osnovna škola Varaždin u Varaždinu, IV. osnovna škola Varaždin u Varaždinu, Prva gimnazija Varaždin u Varaždinu, Osnovna škola Sokolovac u Sokolovcu, V. gimnazija

S obzirom na mali broj ispitanih nastavnica Hrvatskoga jezika i književnosti, o ovom se istraživanju, provedenom među nastavnicama, može govoriti samo kao o naznakama istraživanja ili o orijentaciji za daljnja istraživanja čime bi se ovo istraživanje među nastavnicama moglo smatrati pilot-istraživanjem koje se provodi kako bi se bolje isplaniralo pravo istraživanje.

Ovim su istraživanjem dobiveni preliminarni podatci koji ukazuju na mogućnosti i nedostatke u ispitivanju emocionalne osviještenosti pri recepciji književnoga djela, ali i daju temelj za primjenu biblioterapije u nastavi književnosti te za nova istraživanja. Rezultati su pokazali da je pojam biblioterapije među nastavnicama Hrvatskoga jezika poznat, ali nedovoljno razrađen, odnosno da nastavnice nisu detaljnije upoznate s metodom, svrhom i primjenom biblioterapije.

Temeljem provedenoga istraživanja moguće je uvidjeti da kod učenika osnovnih i srednjih škola te kod učenika srednjih škola u Zagrebu i Varaždinu nema većih razlika u procjeni glavne emocije, dok među učenicima i nastavnicama postoje određena neslaganja. Također, među učenicima postoje veća slaganja u procjeni glavne emocije na temelju lirskih tekstova (*Voćka poslije kiše* i *Notturmo*), dok se manje slažu na temelju ulomaka iz proznih djela (*Dnevnik malog Perice* i *Zlatarovo zlato*). Ne možemo znati što je utjecalo na procjenu glavne emocije, ni na koji su način sudionici prepoznavali emocije u polaznim tekstovima, ali je moguće uvidjeti kako stupanj slaganja ovisi o vrsti teksta. No, za neka daljnja istraživanja možemo postaviti pitanja zašto se učeničke i nastavničke procjene razlikuju, zbog čega se u nekim tekstovima ne slažu u procjeni glavne emocije, dok se u drugima slažu te zašto u nekim tekstovima²⁴ ne mogu pronaći jedinstvenu emociju.

U kontekstu primjene biblioterapije u nastavi književnosti, daljnji ciljevi koji proizlaze iz ovoga istraživanja jesu revidirati biblioterapijska nazivlja te ih primijeniti u kontekstu nastave književnosti. Termin „biblioterapijske kompetencije“ možda je nedovoljno precizan i adekvatan zbog toga što u sebi sadrži „terapijske“ konotacije koje se opet vežu uz psihologiju, medicinu i psihoterapiju. Književnost se ne bavi nikakvim terapijama, nego samo uočava određena emocionalna stanja u likova, aktanata i lirskih subjekata književnoga teksta. Dakle, nema nikakve terapije. No, kako ne postoji niti jedan drugi termin osim „biblioterapije“ koja se time bavi, potrebno bi bilo razraditi novo nazivlje i prilagoditi ga postojećoj metodici

u Zagrebu te Hotelijersko-turistička škola u Zagrebu), Hrvatski jezik i književnost ne predaje nijedan nastavnik.

24 Konkretno, u ovom istraživanju, u ulomku iz pripovijetke *Dnevnik malog Perice*.

nastave književnosti, a sve kako bi se termin „terapijski“ zamijenio nekim drugim terminom, jednako distinktivnim i jednoznačnim u smislu teorije književnosti.

Zaključak

Istraživanje *Biblioterapijske kompetencije u nastavi književnosti* prvo je takvo istraživanje provedeno u Hrvatskoj kojem je cilj bio ispitati emocionalnu pismenost u kontekstu recepcije književnoga djela kod učenika i nastavnika Hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama.

Biblioterapijske kompetencije, kao kompetencije razumijevanja emocija, vjerojatno su najvažnije kompetencije koje se mogu razviti iz književnosti putem čitanja, razumijevanja i interpretacije književnoga djela. Kako bi se mogle prepoznati emocije u književnom tekstu, potrebno ih je poznavati i razumjeti te se moći poistovjetiti s književnim likom. U tom kontekstu, biblioterapija se u nastavi književnosti može razviti kao metoda prepoznavanja emocija u književnom tekstu te identifikacije svojih i tuđih emocija i problema putem interpretacije književnoga djela.

Ovo je istraživanje pokazalo da su nastavnice Hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama u većini informirane o pojmu biblioterapije, ali vjerojatno nisu pobliže upoznate s metodom biblioterapije, njezinim ciljevima te primjenom biblioterapije u nastavi književnosti.

Nadalje, istraživanje je pokazalo da učenici i nastavnice u osnovnim i srednjim školama mogu prepoznati emociju u književnom tekstu, ali da njihove procjene na temelju istoga polaznoga teksta nisu uvijek jedinstvene. Također, stupanj slaganja oko procjene glavne emocije među učenicima ovisi o vrsti teksta. Veći je stupanj slaganja na temelju lirskih tekstova, dok na temelju ulomaka iz proznih djela postoje manja odstupanja. S druge strane, učeničke se procjene, bez obzira na vrstu teksta, razlikuju od nastavnčkih. Ne možemo pouzdano kazati što je razlog razlike u procjeni glavne emocije među učenicima i nastavnicama. Mogli bismo naslutiti da različita procjena ima veze s razvojem, iskustvom ili obrazovanjem, ali ovim istraživanjem nismo dobili dovoljan statistički omjer na temelju kojega bismo mogli donijeti valjanje zaključke.

Zaključno možemo reći kako postoji potreba za edukacijom nastavnika iz biblioterapije te njezine primjene na nastavu književnosti. Na osnovi rezultata, možemo reći kako postoje temelji i potreba za primjenu biblioterapije u nastavi književnosti u svrhu poboljšanja biblioterapijskih kompetencija učenika i nastavnika.

Rezultati ovoga istraživanja otvaraju prostor za nova istraživanja. U nekoj sljedećoj fazi istraživanja, predviđa se usporedba emocionalne

procjene književnoga teksta učenika po razrednim odjelima te usporedbu učenika i njihovih nastavnika. Također, daljnji cilj koji proizlazi iz ovoga istraživanja jest revidirati biblioterapijsko nazivlje te ga primijeniti u kontekstu nastave književnosti.

Literatura

- Bašić, Ivana (2011). Biblioterapija i poetska terapija: Priručnik za početnike. Zagreb: Balans centar.
- Bušljeta, Rona; Piskač, Davor (2018). Literarna biblioterapija u nastavi književnosti. Sveučilišni priručnik za nastavnike. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Cornett, Claudia E; Cornett, Charles F. (1980). *Bibliotherapy: The Right Book at the Right Time*. Bloomington: Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Piskač, Davor (2016). Biblioterapija i psihoanalitička kritika u kontekstu teorije sustava. *Kroatologija* 7 (2018)2: 60–81.
- Piskač, Davor (2018). O književnosti i životu. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Turner, Jonathan H; Stets, Jan E. (2011). *Sociologija emocija*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.
- Shechtman, Zipora (2009). *Bibliotherapy as a Method of Treatment. U: treating Child and adolescent Aggression Through bibliotherapy*. New York: Springer Science, 21–37.
- Shepherd, Terry; Iles, Lynn B. (1976). *What Is Bibliotherapy?* *Language-Arts*, Vol. 53, No. 5.: 569–571.
- Shrodes, Caroline (1955). *Bibliotherapy. The Reading Teacher*. Vol. 9, No. 1: 24–29.
- Šimunović, Dubravka (2001). Pričom do emocionalne stabilnosti. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. Vol. 7, NO. 25: 9–14.

Bibliotherapeutic competencies in teaching literature

Summary

This work is the result of the research project “Bibliotherapeutic competencies in teaching literature“. The work attempts to determine the emotions perceived by students and teachers when reading works of literature in Croatian language and literature classes, in primary and secondary schools.

Six secondary schools and four primary schools in central Croatia participated in the research. In primary schools the participants consisted of 7th and 8th grade students. Secondary schools students were selected from all four grades. The participant schools encompassed both gymnasiums and vocational schools. In total, 914 students as well as 31 teachers of Croatian language classes participated in the research.

A questionnaire was used, which consisted of a general and specialized part. In the general part, students were asked questions about their age, gender, class and their most common grade in literature class, while the teachers were asked about their years of experience in teaching, their understanding of the term “bibliotherapy” and its description, as well as the frequency of using “emotion detection“ in class. The specialized part of the query was identical for both groups and consisted of four texts, with each text being accompanied by a question asking the participant to give their perception of the main emotion present in the text.

The results have shown that there is no significant difference in the perception of the dominant emotion between primary and secondary school students. However, there were some differences in perception between students and teachers. The results also shown that between primary and secondary school students there are some difference in the perception of the dominant emotion depending on type of literature works.

We can establish that there is a need for the use of bibliotherapy in literature class as a means to increase emotional understanding, and identifying one’s own emotions as well as those of others by interpreting literature.

Key words: bibliotherapy, emotions, emotions perceived, emotion detection.